

Romeinen in Nederland

Gewoonten en gebruiken van Romeinen

Korte lesomschrijving Het Romeinse Rijk strekte zich uit tot in Nederland. In deze les maken leerlingen kennis met enkele gewoonten en gebruiken van Romeinen in Nederland. Hoe was het leven in een nederzetting? En wat vonden de Romeinen van de Germanen?

Titel Romeinen in Nederland **Vak/leergebied** geschiedenis, aardrijkskunde en beeldende vakken

Canonvenster De Romeinse Limes

Tijdvak 2 Tijd van Grieken en Romeinen

Doelgroep basisonderwijs groep 7 en 8 **Tijd/duur** 8 klokuren (alle opdrachten)

Groeperingsvorm individueel, tweetallen en klassikaal

Leerdoelen

- De leerling kan een tijdbalk maken
 - De leerling kan een kaart van het Romeinse Rijk maken
 - De leerling kent enkele eigenschappen van de Germanen
 - De leerling heeft kennis van een aantal aspecten van een Romeinse nederzetting
 - De leerling kan vragen maken bij filmpjes
 - De leerling kan een klok met Romeinse cijfers maken
-

Benodigde voorkennis

-

Randvoorwaarden

internet, rode potloden splitpen (of echt kwartsklokje), twee repen stevig karton voor de wijzers, stevig karton, foto's uit tijdschriften, passer, liniaal en potlood, hobbymes en snijmatje, schaar en plakstift, heldere vernis, kwast, touw, plakband, boeken met afbeeldingen van Romeins mozaïek te bekijken

Beoordeling

-

Lesactiviteiten

Activiteit 1: introductie van de Romeinse Limes

Introduceer het begrip Romeinse Limes, de grens van het Romeinse Rijk. Laat bijvoorbeeld de [canon-clip Romeinse Limes](#) voor groep 7 en 8 zien. Of geef opdracht aan de leerlingen om de tekst op de website www.entoen.nu over de Romeinse Limes te lezen.

Activiteit 2: deel de werkbladen uit

Leerlingen maken de opdrachten op de werkbladen. Dat kan op drie manieren:

- Bepaal vooraf zelf welke opdrachten alle leerlingen moeten maken. Als leerlingen alle opdrachten maken, kost dat ongeveer 8 klokuren.
- Geef de leerlingen de keuzevrijheid om zelf opdrachten te kiezen, bijvoorbeeld 'Maak naar eigen keuze twee van de volgende opdrachten: 1, 2, 3, 4 en 5'. Of: maak opdracht 4 in ieder geval en kies nog één andere opdracht uit.'
- Pas de expertwerkvorm toe: verdeel de leerlingen in zes groepen waarna iedere groep verantwoordelijk is voor één opdracht die de groep vervolgens aan het eind van de les(sen) presenteert.

Activiteit 3: bespreek de werkbladen na

Bespreek met de leerlingen de uitkomsten van de opdrachten.

Bijlagen

- Werkblad Het Romeinse leven in Nederland
 - Achtergrondinformatie voor de docent
-

Werkblad Romeinen in Nederland

Opdracht 1 Vul een tijdbalk in

- Maak een tijdbalk van 500 jaar voor Christus tot 2000 na Christus. Elke halve centimeter van je tijdbalk is een periode van 100 jaar.
- Schrijf op de tijdbalk de volgende jaartallen:
 - 500 jaar v. Chr.
 - 500 na Christus
 - 1000
 - 1500
 - jouw geboortejaar
 - 2000
 - het jaar waarin je nu leeft.
- Lees bron 1. Noteer de jaartallen uit de tekst in de tijdbalk.
- Kleur de tijd dat de Romeinen in ons land waren rood

Bron 1 De groei van het Romeinse Rijk

Het Romeinse Rijk heeft bijna 1000 jaar bestaan. Het begon ongeveer 500 jaar voor de geboorte van Christus en duurde tot ongeveer 500 jaar na de geboorte van Christus. De Romeinen kwamen ongeveer 50 jaar voor Christus in ons land en vertrokken ongeveer 400 jaar na Christus. Op oude kaarten kun je zien dat verschillende Nederlandse plaatsen langs de Rijn uit de Romeinse tijd stammen. Bekende Romeinse plaatsen zijn: Maastricht, Heerlen, Nijmegen, Voorburg.

Langs de oude grens doen archeologen regelmatig opgravingen. Ze vinden vaak oude Romeinse spullen. Niet zo lang geleden vonden ze nog een wachttoren en twee schepen bij een nieuwe wijk van Utrecht.

Opdracht 2 Een kaart van het Romeinse Rijk

Lees bron 2. Beantwoord de vragen.

- Noteer de namen van de landen op de kaart van bron 3. Gebruik een atlas.
- Langs welke Nederlandse plaatsen liep de grens (in het Latijn: limes) van het Romeinse Rijk ongeveer?

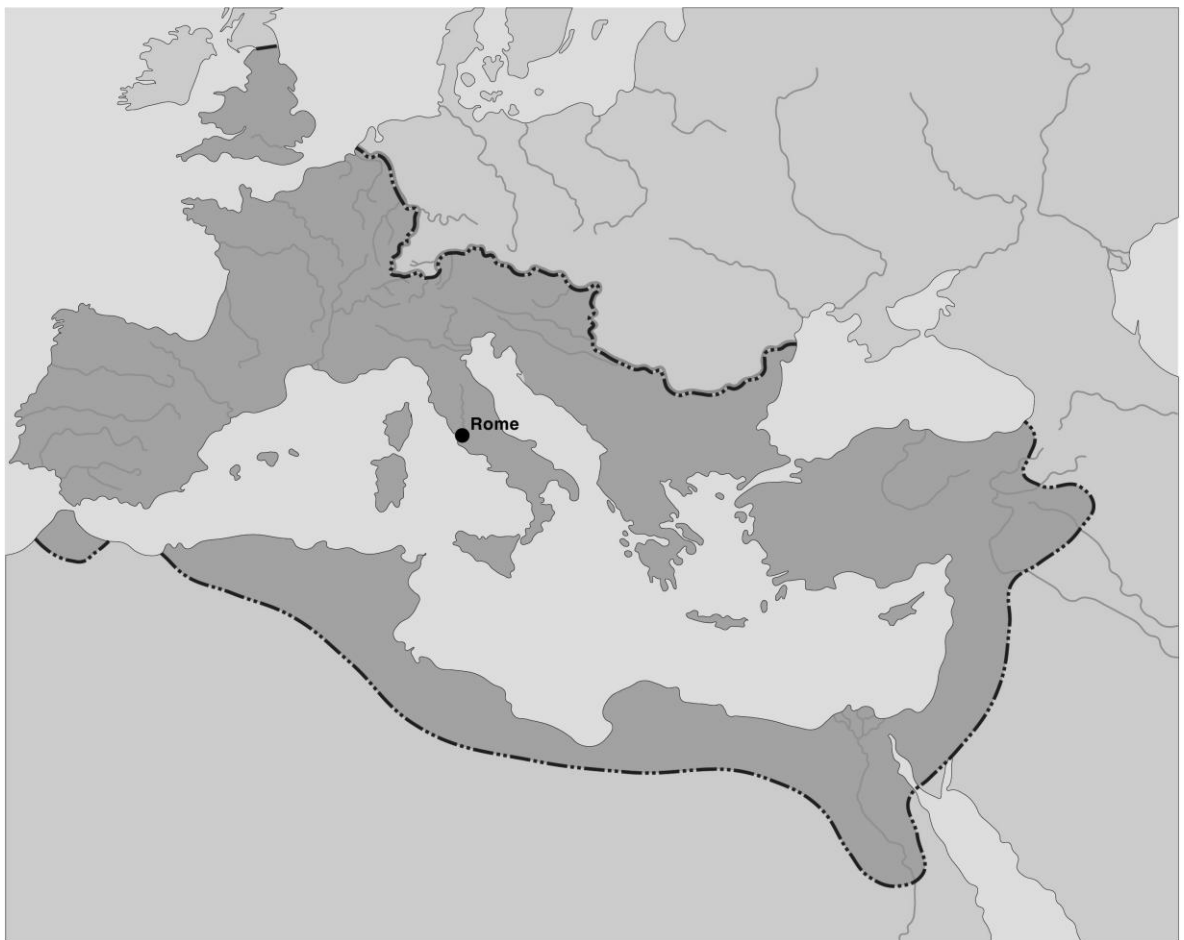

Bron 2 Het Romeinse Rijk

De Romeinen veroverden vele landen. Daardoor ontstond het grote Romeinse Rijk. Een deel van het huidige Nederland hoorde toen ook bij het Romeinse Rijk.

Het Romeinse Rijk begon als een klein dorpje. Toen veroverden de Romeinen de rest van Italië. Daarna kwam het noorden van Afrika, Spanje, Portugal en Griekenland erbij. Tot slot werden Frankrijk, (een deel van) Nederland, (een deel van) Engeland en verder ook Turkije, Syrië, Israël en Egypte veroverd.

Bron 3 Kaart Romeinse Rijk

Opdracht 3 Hoe denkt een Romein over de Germanen

Lees bron 4. Deze tekst is geschreven door de Romein Julius. Hij heeft een duidelijke mening over de Germanen.

- a. Welke goede eigenschappen hebben de Germanen volgens Julius?

b. En welke slechte eigenschappen hebben de Germanen volgens Julius?

c. Ben jij het met de Romein Julius eens? *ja / nee*

Leg uit waarom je dat vindt. _____

Bron 4

De Germanen volgens Julius

De Germanen slapen vaak lang uit. Ze wassen zich meteen na het wakker worden met warm water. Door de lange winter is het namelijk vaak heel erg koud. Na het wassen, eten ze. Daarna vertrekken ze voor zaken. Heel vaak vieren ze feest, gewapend en al. Ze kunnen dan dag en nacht doordrinken. Drinken vindt niemand een schande. Door het vele drinken, krijgen ze vaak ruzie met elkaar. Soms wordt er alleen maar gescholden. Vaak wordt er gevochten en af en toe doden ze elkaar tijdens het vechten.

Feestvieren is voor de Germanen heel belangrijk. Niet alleen om met elkaar te praten, bijvoorbeeld over ruzies en het weer vrienden worden. Maar ook omdat jonge Germanen elkaar op het feest ontmoeten. Vaak beginnen ze daarna een eigen familie. Op feesten worden ook leiders aangewezen. Vaak wordt er over vrede en oorlog gesproken. De Germanen zijn geen sluw volk. Ze zeggen gewoon wat ze denken. Na het feestvieren, bespreken ze wat ze hebben gezegd. Ze nemen dan pas een beslissing. Ze maken daardoor geen vergissingen. Germanen zullen een gast nooit wegsturen. Ze halen hem in huis en zullen hem heel goed verzorgen. Ze verwennen hun gasten.

Ze kennen maar één soort van vermaak. Bij iedere bijeenkomst is dat hetzelfde. Jongens springen naakt tussen zwaarden en uitgestoken speren. Ze doen dit niet voor geld. Deze gekheid doen ze voor het plezier van de toeschouwers.

Hun drank - bier - is gemaakt van gerst of tarwe. De Germanen die dicht bij de Rijn wonen, drinken ook wijn. Het eten is eenvoudig: vruchten van het land, (zelf geschoten) wildbraad en verse melk. Ze gebruiken geen kruiden of speciale recepten. Ze leven sober. Hun grootste probleem is echter het drinken van heel veel drank, vooral bier. Ze hebben altijd dorst. Als wij de Germanen heel veel drank geven zijn ze zonder wapens te verslaan. Drinken zoals de Germanen doen, is een slechte gewoonte.

Een andere slechte gewoonte is het dobbelen. Ze vergokken alles wat ze hebben. Ze vergokken zelfs hun lichaam. De verliezer wordt daardoor een slaaf van de winnaar. Een verliezer kan dan geboeid en verkocht worden.

De Germanen hebben ook slaven. De slaven werken niet in het huis, maar zorgen voor graan, vee of kleding. De huishoudelijke taken worden uitgevoerd door zijn vrouw en kinderen. Iedere slaaf heeft een eigen huis. Ze worden niet geseseld. Regelmatig worden slaven echter doodgeslagen. Niet uit strengheid, maar gewoon omdat zijn baas boos is. Een Germaan kan dit zomaar doen.

Germanen zijn heel trouw en ze helpen elkaar altijd. Mannen luisteren ook naar de mening van hun vrouw. Ze scheiden niet. Daar kunnen wij Romeinen een voorbeeld aan nemen. Zelfs als de mannen gaan vechten, gaan de vrouwen mee. Ze moedigen hun mannen aan en zorgen voor de gewonden.

Eerst dacht ik dat Germanen, gekleed in huiden, alleen maar ruw, wild, groot en blond zijn. Nu vind ik dat ze ook goede kanten hebben.

Geschreven door Julius

Opdracht 4 Een bezoek aan Noviomagus, een Romeinse nederzetting

Lees bron 5, een verhaal over een bezoek aan een Romeinse nederzetting. Beantwoord de vragen.

- a. Wie waren Gerbrant en Hiltrud? _____
- b. Waarom waren rivieren een goede grens? _____
- c. Waar werden de rivieren nog meer voor gebruikt? _____
- d. Waarom legden Romeinen wegen aan? _____
- e. Waarom hadden de Romeinen Noviomagus op een heuvel gebouwd?

- f. Hoe zag een Romeinse soldaat eruit? _____

Bron 5 Gerbrant en Hiltrud

Twee jonge Germanen, Gerbrant en Hiltrud, broer en zus kijken verbaasd om zich heen. Aan de andere kant van de rivier de Waal ligt een grote Romeinse nederzetting. Beide kinderen mochten van hun ouders naar Noviomagus gaan. Vader Hildebrant en moeder Gertrud zijn in Elst achtergebleven. Hun ouders zijn op bezoek bij familieleden en samen hebben ze de Romeinse tempel bezocht. De tempel is indrukwekkend. Die Romeinen kunnen veel. Na een lange wandeling staan ze aan de oever van de rivier de Waal. Gerbrant en Hiltrud weten dat de rivier de Rijn een grens is van het Romeinse rijk. De Romeinen noemen deze grens de Limes. De rivier de Waal is veel breder dan de rivier de Rijn. Deze rivier overzwemmen is bijna niet mogelijk door de sterke stroming. Alleen met een boot kunnen ze oversteken. Beide kinderen begrijpen nu dat beide rivieren aanvallers vanuit het noorden zullen tegenhouden. Gelukkig zijn er kooplieden met wie ze mee kunnen varen. Ze zijn net aan het varen als de stuurman roept: "Kijk, daar komen Romeinse boten met goederen voor Noviomagus aan gevaren". De grote zeilboten varen met de stroom mee en komen snel hun kant op. Voordat de boot met de twee kinderen aan de overkant is, hebben de Romeinse boten de overkant al bereikt. Als Gerbrant en Hiltrud aan de overkant zijn, vertelt de stuurman dat ze de heerbaan moeten volgen naar Noviomagus. Een heerbaan is een weg die de Romeinen op veel plaatsen hebben aangelegd. Over deze weg worden de goederen vervoerd. Te voet gaan ze verder op de heerbaan.

Ze lopen de heuvel op naar Noviomagus. In de verte komen Romeinse soldaten aan. Vooraan loopt een officier en daarachter misschien wel honderd soldaten. Vol ontzag laten ze deze mannen passeren. Goed getrainde Romeinse soldaten met blinkende bronzen helmen, schilden, zwaarden, sandalen met ijzeren noppen eronder en harnessen van metalen ringetjes. Wat lopen deze soldaten snel over deze weg!

Als ze in de buurt komen van de legerplaats, kijken ze hun ogen uit. Honderden, misschien wel duizenden soldaten zien ze lopen. Maar niet alleen soldaten zien ze. Vlak bij het fort van de soldaten is een dorp gebouwd, hier wonen handelaren, ambachtlieden en de gezinnen van de soldaten. Als ze geluk hebben ontmoeten ze hier heel misschien meisjes uit hun dorp die met soldaten getrouwd zijn. Ook kunnen ze jongens uit hun dorp ontmoeten die soldaat zijn geworden in het Romeinse leger. Opeens krijgt Gerbrant een por in zijn rug. Hij schrikt en boos draait hij zich om. Verbaasd kijken hij en zijn zus in de lachende gezichten van Wiebe en Wiesje. Wiebe in een Romeins uniform en Wiesje in een Romeins gewaad. Twee jonge mensen uit hun dorp. Wiebe vertelt dat hij al een jaar soldaat is en dat hij vorig jaar met Wiesje is getrouwd. Wiesje werkt als kindermisje bij een rijke Romeinse familie. Ze zijn alle twee vrij en daarom nemen ze Gerbrant en Hiltrud mee naar de markt. De kinderen zijn verbaasd over de spullen die te koop worden aangeboden. Voor de eerste keer in haar leven kijkt Hiltrud in een spiegel.

Ze heeft haar gezicht nog nooit zo duidelijk gezien. Even later zien ze een glazen flesje. Nog nooit eerder hebben ze glas gezien. Ook de Romeinse kleren zijn heel mooi afgewerkt. Heel anders dan de leren kleren die de kinderen dragen. Stomverbaasd zijn ze als ze zien dat een koper met een munt betaalt. Thuis zijn ze gewend, dat er geruild wordt. Een koe voor een aantal schapen. Muntgeld hadden ze nog nooit gezien. Wiebe zegt opeens dat hij naar het amfitheater moet. Samen met andere militairen moet hij daar militaire oefeningen doen.

Snel lopen ze er met zijn vieren naartoe. Wiesje vertelt dat in dit theater soms ook mensen vechten met wilde dieren. Vandaag gelukkig niet. De kinderen zien voor het eerst hoe soldaten oefenen. Achter en naast elkaar lopen de soldaten. Ze zien hoe de soldaten hun wapens en schilden gebruiken. Na de oefening moet Wiebe naar de kazerne. De kinderen gaan met Wiesje mee. Een nachtje slapen ze bij haar en daarna gaan ze weer naar hun ouders in Elst.

Opdracht 5 Nederland in de tijd van de Romeinen

- a. Bekijk met een klasgenoot onderstaande filmpjes:
- Alle wegen leiden naar Rome: http://www.schooltv.nl/beeldbank/clip/20060508_hetouderome02
 - Romeinen in ons land: http://www.schooltv.nl/beeldbank/clip/20030623_romeinen02
- b. Schrijf bij elk filmpje twee vragen op. Je klasgenoten moeten de vragen beantwoorden.

Alle wegen leiden naar Rome

Vraag 1: _____

Antwoord op vraag 1: _____

Vraag 2: _____

Antwoord op vraag 2: _____

Romeinen in ons land

Vraag 1: _____

Antwoord op vraag 1: _____

Vraag 2: _____

Antwoord op vraag 2: _____

- c. Schrijf jullie vier vragen op een apart vel papier. Ruil jullie vier vragen met de vragen van een ander tweetal. Beantwoord deze vier nieuwe vragen.

Alle wegen leiden naar Rome

Vraag 1: _____

Antwoord op vraag 1: _____

Vraag 2: _____

Antwoord op vraag 2: _____

Romeinen in ons land

Vraag 1: _____

Antwoord op vraag 1: _____

Vraag 2: _____

Antwoord op vraag 2: _____

d. Bespreek met je klasgenoten de antwoorden op de vragen.

Opdracht 6 Maak een klok met Romeinse cijfers

In deze opdracht maak je een klok met Romeinse cijfers. De Romeinen gebruikten namelijk andere cijfers dan wij, cijfers waar je heel moeilijk mee kunt rekenen. De 1 = I, de 5 = V en de 10 = X. De cijfers op een klok met Romeinse cijfers zien er dan als volgt uit:

I = 1	IV = 4	VII = 7	X = 10
II = 2	V = 5	VIII = 8	XI = 11
III = 3	VI = 6	IX = 9	XII = 12

Stap 1 Wat heb je nodig?

Verzamel de volgende spullen om de klok te maken:

- splitpen (of echt kwartsklokje)
- twee repen stevig karton voor de wijzers
- stevig karton
- foto's uit tijdschriften
- passer
- liniaal en potlood
- hobbymes en snijmatje
- schaar en plakstift
- helder vernis en kwast
- touw en plakband
- boeken of internet om afbeeldingen van Romeins mozaïek te bekijken

Stap 2 Kies een mooi mozaïek

Bekijk plaatjes in boeken of op internet over Romeins mozaïek. De Romeinen gebruikten kleine gekleurde steentjes om afbeeldingen van te maken. Zo'n afbeelding kan een voorbeeld zijn voor het gezicht of plaatje dat je op jouw klok gaat maken.

Stap 3 Maak de wijzerplaat

- Maak met een passer een cirkel van circa 20 cm doorsnee op een stuk stevig karton.
- Snij deze cirkel uit met een hobbymes en gebruik daarbij een snijmatje.
- Maak op de uitgesneden cirkel nu een kleinere cirkel van ongeveer 17 cm.
- De punt van de passer heeft meteen een gaatje in het midden van de cirkel gemaakt. Dit gaatje wordt later gebruikt om er een splitpen door te doen. Of het asje van een echt kwartsklokje.

Stap 4 Versier de wijzerplaat

- Versier de ruimte tussen beide cirkels met stukjes gekleurd papier uit een tijdschrift. Plak deze stukjes papier tussen de beide lijnen van de cirkels.
- Plak op beide cirkellijnen stukjes papier van een andere kleur, maar doe dat zo dat het nu lijkt op twee dickere lijnen.
- Plak op de ruimte tussen beide cirkels de Romeinse cijfers die de uren aangeven, de XII bovenaan, enzovoort.

Stap 5 Maak de minutenwijzer en de urenwijzer

- Gebruik twee repen stevig karton voor de wijzers. Kijk naar de klok in de klas of je eigen horloge met wijzers als voorbeeld. Let op dat de wijzers kleiner zijn dan de wijzerplaat.
- Maak een klein gaatje door beide wijzers.

Stap 6 Versier het binnenste van de wijzerplaat

- Versier de binnenste cirkel van wijzerplaat met kleine stukjes papier. Maak bijvoorbeeld een gezicht van.

Stap 7 Geef de wijzerplaat een vernislaag

- Geef de wijzerplaat een heldere vernislaag.
- Laat het daarna goed drogen.

Stap 8 Zet de klok in elkaar

- Steek de splitpen door de gaatjes in de wijzer en daarna door het middenpunt van de klok.
- Als je een kwartsklokje hebt, steek je het asje eerst door de klok en daarna door de wijzers. Denk aan de schroefjes.

Stap 9 Maak een lusje

- Maak van het touwtje een lusje.
- Plak dit lusje aan de achterkant van de klok zodat je de klok aan de wand kunt ophangen.

Achtergrondinformatie voor de docent

- http://www.schooltv.nl/beeldbank/clippopup/20030623_romeinen02
- <http://entoen.nu/po/romeinselimes> (voor volwassenen)
- <http://entoen.nu/venster.aspx?id=2> (voor kinderen)
- <http://grensvanhetromeinseerijk.nl/index.cfm/site/F20401BC-10DC-52A3-406552F8CE5B4391/pageid/82F51A75-10DC-52A3-403769F481E65E40/index.cfm?flash=1>
- <http://www.teleac.nl/romeinenebataven/serie.html>
- <http://www.schooltv.nl/eigenwijzer/projecten/?project=953758&page=opdrachten>
- <http://educatie.beeldengeluid.nl/index.aspx?ChapterID=8488&FilterID=974&ContentID=22932>
- <http://www.schooltv.nl/vroegerenzo/2201263/werkstukken/item/2290903/romeinen-in-ons-land/>

